

Ofițerii nemaghiari ai armatei revoluționare ungare în războiul de independență de la 1848–1849

(Rezumat)

Este binecunoscut că în războiul de independență de la 1848–1849, armata revoluționară ungară a avut alături de maghiari numeroși ofițeri nemaghiari, mai ales germani și slavi (dar între generali se găsea până și unul britanic). Pentru traducere am ales pasaje și subcapitole din monografia monumentală a lui Gábor BONA (Nota trad.).

Introducere¹

Fapt comun, una din principalele cauze ale eșecului războiului de independență de la 1848–1849 era tocmai politica națională greșită. Conducătorii revoluției maghiare se situau pe poziția națiunii politice moderne, tip franceze. Ajungând în situația nefastă de fi nevoiți să recunoască primii în Europa limitele acestui model, au și elaborat prima reglementare juridică europeană a problemei naționale (proiectul de pacificare maghiaro–român), dar atunci, în plină intervenție militară țaristă, era deja prea târziu. În primăvara și vara anului 1848 nici nu e de mirare că nu au înțeles dimensiunile noii probleme, specifică mai ales Europei Centrale, iar refuzul de a acorda unele drepturi naționale perfect legitime din perspectiva posteriorității, au împins treptat naționalitățile în tabăra reacțiunii vieneze. Să nu mai vorbim de rolul primordial al diversiunii camarilei, care provocând atrocități, odată cu escaladarea acestora lăsa mult mai puțină libertate rațiunii.

Totuși, rolul naționalităților din Ungaria în timpul războiului de independență se arată mult mai nuanțat, dacă vom analiza și componența națională a armatei revoluționare ungare. Pe baza unor estimări reprezentative, numărul militarilor nemaghiari se apreciază a se ridica la circa jumătatea efectivului de militari în total. Analiza componenței diferitelor unități arată că germanii din țară – exceptând Pământul Săsesc din Transilvania –, românii din Banat și din Părți, rutenii din zona Muncačevo–Maramureș au luptat în mase în rândurile armatei revoluționare ungare. Slovaci au dat chiar mai mulți militari decât maghiarii, în proporție cu numărul populației maghiare și slovace – 30–35000. Românii au luptat într-un număr aproape la fel de mare, timp ce tabăra lui Avram IANCU în Apuseni se estimează la 30–40.000 de oameni, dintre care abia 1300–1400 aveau arme de foc.²

Cum se explică? Prin buna funcționare a aparatului comital însărcinat cu recrutarea organizată pe comitate? Masele de țărani fără pământ slovaci și ruteni au devenit honvezi datorită unor factori economici? Sau pentru că au știut că s-au eliberat de sub iobăgie mulțumit revoluției ungare și pentru că au recunoscut că războiul înseamnă apărarea noilor drepturi? Probabil, toate cele trei ipoteze se verifică. Pentru a elucida aceste probleme, este nevoie de noi cercetări, dar faptul rămâne fapt: între unitățile cele mai bune ale armatei de honvezi se găsesc numeroase, care s-au constituit în cea mai mare parte, respectiv într-una însemnată din germani din Ungaria, din slovaci, din români sau din ruteni.

Batalioanele bihorene 27 și 55, formate la Oradea erau de majoritate română și în campaniile transilvănene ale lui BEM deseori au luptat împotriva românilor răsculați; generalul însuși a apreciat amândouă unități cu calificativele cele mai bune.³

Batalionul de honvezi 29 recrutat în comitatul Arad era atât de român, încât Consiliul Național de Apărare (OHB) a vrut să-l amestece în toamna anului 1848 cu militarii unui alt batalion, format într-o zonă de populație maghiară, neavând destulă încredere în primul,⁴ însă planul

nu a mai fost pus în practică, pentru că batalionul și-a dovedit pe deplin loialitatea și forța de luptă: la 8 februarie 1849 a alungat din Aradul Nou o întreagă brigadă inamică, eroismul lui ieșit din comun fiind apreciat și de revista „Közlöny”.⁵

Batalionul de honvezi 9 s-a format între primele, în vara anului 1848, la Košice, din voluntarii maghiari și slovaci din zonă, la Debrecen a fost completat cu 150 de militari români din Bihor și Sălaj, iar în decembrie, în urma pierderilor, a fost întregit cu 300 de recruți bănățeni, români și sârbi, și până la urmă i s-a mai atașat o companie de gărzi naționale din germani timișoreni.⁶ Acest batalion a devenit una din cele mai vestite unități ale războiului de independență, eroul unor bătălii ca Tápíóbske, Isaszeg, Vác, Nagysalló, semnul lor distinctiv, șapca roșie fiind acordată de la un anumit moment drept însemn de merit pentru alte unități pe baza unui ordin al Ministerului de Război.

De asemenea, între cele mai bune unități se obișnuiesc a se înșira ca fiind în parte însemnată slovace: batalionul de honvezi 4 de la Bratislava, cel 33, distins în mod deosebit în bătălia din trecătoarea Branyiszkó, câte trei batalioane ale regimentelor de infanterie 34 și 60,⁷ respectiv mai multe companii ale regimentelor de husari 8 și 10, care dezertează din armata cesaro-craiască, întorcându-se în formație de luptă în Ungaria la chemarea lui KOSSUTH.⁸

Germanii din țară – exceptând sașii transilvăneni –, după cum am mai amintit, s-au dovedit sprijinitori înflăcărați ai revoluției și ai războiului de independență. În Sud, unde răscoala sârbilor din vara anului 1848 s-a orientat deopotrivă împotriva maghiarilor și germanilor, erau batalioane întregi germane de gărzi naționale. Din ele a constituit BEM în mai 1849 batalionul „bănățean german” 67.⁹

Germanii sepeșani au avut rol deosebit nu numai în industria de armament și de muniție, dar în mare parte ei au asigurat contingentul batalionului de honvezi levočan 19 și al celor zvolen-bystricani I și II. Aici s-a format batalionul „de vânători sepeșan”, una din cele mai combatante unități de gherilă.¹⁰

Chiar dacă ne limităm la cei mai buni, trebuie să mai evidențiem batalionul de honvezi 34, format din bunievați, și cel 20, exclusiv ruten.

În continuare vom discuta ofițerii armatei ungare – generalii și ofițerii superiori mai pe larg. Să nu uităm că numai dintre ultimii, din care după capitulare aproape 500 au ajuns în mâinile austrieșilor, 22 au fost condamnați la moarte și executați, 12 au murit în închisoare, 266 au fost întemnițați 2–9 ani, alți 132 au fost închiși de asemenea, dar mai norocoși fiind, au ieșit cu amnistie la mai puțin de un an, 23 au fost înrolați ca soldați în armata imperială, 5 au fost expulzați din imperiu, 31 au căzut eroic încă pe timpul războiului. Mulți au luptat pentru idealurile lor în continuare, pe câmpuri de bătălii îndepărtate, împotriva țarului în Crimeea, pentru Nordul în războiul civil din Statele Unite, pentru independența Cubei, în Mexic, pentru unificarea Italiei. Alții au constituit coloana vertebrală a mișcărilor antihabsburgice, care s-au ținut în lanț și care s-au terminat abia odată cu Compromisul de la 1867, iarși alții s-au sinucis sau au murit în mișerie. Să nu uităm jertfa lor.

Ofițerii nemaghiari

Referitor la componența națională a ofițerilor armatei revoluționare ungare din 1848–1849, din lipsă de izvoare avem date mai mult pentru generalii și pentru ofițerii superiori. Aparținerea națională a acestor ofițeri nu era ținută în evidență nici în armata revoluționară, nici în armata cesaro-craiască – de unde au provenit în parte, respectiv unde au fost înrolați parte însemnată după războiul de independență, din pedeapsă. Altă problemă, în Ungaria apartenența națională era privită mult mai puțin rigid la mijlocul secolului al XIX-lea. Atunci, în plin proces al constituirii națiunii moderne idea de „hungarus” avea încă un rol însemnat, persoane, care din punct de vedere etnic pot fi considerate fără dubiu germani sau slovaci – uneori nici nu știau limba maghiară –, se considerau unguri sau cel puțin membri ai națiunii politice ungare. Pe de altă parte însă acționa deja în forță și spiritul epo-

cii, adică procesul de disimulare, care a condus la formarea/separarea națiunilor moderne.

În acest sens trebuie privit cu oarecare rețineră teza, conform căreia „mai mare parte” a generalilor și ofițerilor superiori martiri, executați la data de 6 octombrie, la Arad „nu a fost maghiar”. Contele LEININGEN era german cu siguranță, chiar dacă și-a petrecut anii copilăriei la Timișoara (orașul era de altminterlea de limbă germană). Nu avem nici un motiv să punem sub semnul întrebării originea „austriacă” a lui von POELTENBERG, cea croată a lui KNEZICH, cea sârbă a lui DAMJANICH, apartenența la etnia germană din Ungaria a lui AULICH, LÁHNER și SCHWEIDEL, originea armeană a lui KISS și LÁZÁR. Totuși, în cazul multora nu știm nici astăzi, cum au văzut ei înșiși problema.

Numele, locul nașterii, profesiunea, respectiv limbile cunoscute (date păstrate în Arhiva Militară din Viena pentru toți, care înainte sau după războiul de independență au fost ofițeri în armata cesaro-crăiască) oferă totuși o posibilitate destul de bună pentru încadrarea la o etnie sau alta. Putem face abstracție de aceasta numai în cazul când persoana respectivă s-a considerat în mod cert aparținător de altă etnie.

În timpul războiului de independență au avut sau au fost avansați la grad de general, respectiv de ofițer superior 1030 de persoane. Dintre ei 830 au rămas activi în armata revoluționară și după ianuarie 1849. Căpitani se cunosc 2098. Componenta națională s-a estimat pe baza ultimelor efective.

Generalii și ofițerii superiori pot fi considerați a fi fost maghiari într-o proporție de 68,8%. 15,5% erau germani (din Ungaria, din celelalte teritorii habsburgice și din statele germane), 4,2% erau polonezi, 3,6% sârbi și croați, 0,7 italieni. În sfârșit, 2,9% au aparținut de așa numitele dinastii de militari, proprii relațiilor specifice ale imperiului habsburgic. Nu se poate preciza naționalitatea ptr. 2,8%.

Proporția nemaghiarilor este în consecință mare. Acest lucru însă rezultă mai degrabă din participarea celor dinafara Ungariei (în sensul că și înafara Transilvaniei). Între ofițerii supe-

riori nu găsim slovaci, români sau ruteni. Explicația este una complexă. Cert că elita burgheză-intelectuală în formare a naționalităților s-a sprijinit în mare parte asupra Curții în revendicările lor, căutând soluții pentru realizarea drepturilor naționale în cadrul imperiului, fiind îndepărtați și de politica nefericită maghiară de o alianță, care în vara anului 1848 avea încă șanse reale. Dar, precum am văzut, principala sursă de comandanți militari era armata cesaro-crăiască, iar aceasta a avut ofițeri români, slovaci, ruteni în număr foarte mic sau n-a avut deloc.¹¹

Nobilii puteau avansa la gradul de ofițer, neavând importanță naționalitatea lor, însă în aceste cazuri este vorba în general de persoane, care din cauza legăturilor și intereselor economice, sociale, culturale și de familie s-au asimilat de nobilimea maghiară. Astfel s-au declarat maghiari, cu toată originea lor etnică slovacă colonelul honved János JANIK, locotenent-colonelul Ferenc LIPTAI (HROBONY), maiorii Rudolf JÁNYI (JANIK) și Adolf HALMAY (HALÓSKA) sau maiorul român Jenő GYIKA (GHICA), moșier și pretor în comitatul Zala, deși înrudit cu dinastia principiară română.

Trebuie să subliniem totuși că românii, slovacii și ruteni, chiar dacă au lipsit din rândul ofițerilor superiori, au dat armatei de honvezi un număr foarte însemnat de căpitani, locotenenți majori și locotenenți.

Căpitanii erau într-o proporție de 79,1% maghiari, 11,2% germani, 3,5% polonezi, 1,5% sârbi și croați, 0,9% italieni, 2% proveniți din dinastii de militari, ceea ce ar sugera că spre gradele mai inferioare proporția ofițerilor nemaghiari scade treptat, numai că, precum am văzut, componenta corpului de generali, ofițeri superiori și căpitani, cu toată multinaționalitatea sa, nu a reflectat raporturile dintre naționalități din Ungaria vremii. Raporturile se apropie de un echilibru mai degrabă tocmai spre gradele inferioare.

În cazul locotenenților și locotenenților majori izvoarele nu permit stabilirea exactă a apartenenței etnice decât într-o mică parte din cazuri, dar pe baza numelui, profesiunii, a locului de naștere putem presupune că mai multe sute

erau germani, mai multe sute polonezi, în jur de patruzeci italieni. Alături de ei un număr însemnat de ofițeri cu nume slovac și român au reprezentat și cei circa 30–35.000 de militari slovaci, și cei aproape atâția români ai armatei revoluționare ungare. Între locotenenți și locotenenți majori s-au găsit de asemenea ofițeri ruteni, bunievați, respectiv aparținători de celelalte naționalități mai mici sau mai mari din Ungaria – evreii au dat de exemplu circa 160 de ofițeri.

Generalii și ofițerii superiori

1. Germanii

La comanda militară a războiului de independență maghiarii sunt urmați atât la număr, cât și la proporție de ofițerii de origine germană (129 de persoane, 15,5%). După locul nașterii, provin din Ungaria–Transilvania, din celelalte teritorii habsburgice, respectiv din statele germane.

Din Ungaria erau 70, în primul rând din orașele germane sau locuite în parte însemnată de germani (înainte de toate Pesta, Buda, Bratislava), dar toate grupurile de germani din țară – țipțerii de pe teritoriul Slovaciei de azi, șvabii de Dincolo de Dunăre și din Banat–Bacica, până și sașii transilvăneni – au dat ofițeri într-un număr însemnat. Două treimi din ofițerii germani născuți în Ungaria erau de origine burgheză – grupurile lor etnice au reprezentat avangarda progresului economic-social din țară.

Mulți au ajuns la grade și funcții superioare. Lajos AULICH, poate cel mai simpatic comandant militar, a ajuns general (la început era comandant de divizie în corpul de armată de pe Dunărea de Sus, la mijlocul lui februarie 1849 a devenit comandant al corpului de armată II, în sfârșit, din iulie 1849 era ultimul ministru de război din timpul războiului de independență). Generali au fost și György LÁHNER, inspectorul șef al cazarmamentului armatei de honvezi, respectiv un al treilea martir arădean, József SCHWEIDEL.

Familia lui György KLAPKA, apărătorul legendar al fortăreței Komárom, era de origine cehă, dar germanizată. Pe linie paternă era ger-

man din Buda Antal VETTER, acest strateg excelent, care a organizat statul major al armatei de honvezi, mult timp fiind prim-consilier militar al lui KOSSUTH, iar spre sfârșitul războiului comandant al armatei de Sud.

Germanul Ferenc ASSERMAN, ultimul comandant al fortăreței Komárom, s-a născut în Sf. Gheorghe (Trei Scaune), erau de asemenea germani din Ungaria József BAYER, șeful de stat major al armatei de pe Dunărea de Sus, Ede CZILLICH, comandantul de divizie al vestitului corp de armată III al lui DAMJANICH, János DANIELISZ, comisarul șef al armatei de pe Dunărea de Sus (coloneli cu toți), maiorul Oszkár KLEINHEINZ, șeful de stat major al corpului de armată I, care a căzut eroic la asediul Budei, locotenent-colonelul József MACK, unul din primii organizatori ai artileriei de honvezi, Ferenc MADERSPACH, eroul de la Bela Crkva, locotenent-colonelul István József MÜLLER, comandant șef al artileriei armatei din Transilvania, Ferdinánd SZODTFRIED, organizator și comandant al corpului de genști honvezi, colonelul Károly WALDBERG, ultimul șef al statului major din Ministerul de Război.

Alți 35 de generali și ofițeri superiori germani și austrieci, proveniți din alte state și regiuni habsburgice, au ajuns în contact cu războiul de independență în general în calitate de ofițeri ai vreunui regiment regular maghiar cantonat pe teritoriul Ungariei la începutul luptelor. Mai mult de două treimi erau ofițeri activi.

În octombrie 1848 – adică odată cu începutul confruntării directe cu curtea Vienei – regimentele maghiare aflate în Ungaria la acel moment au aderat aproape fără excepție la armata de honvezi, și de multe ori așa au procedat și ofițerii lor germani și austrieci.

Motivația lor era în multe cazuri jurământul pe constituția ungară, care trebuia depus începând din mai 1848 de toți militarii și ofițerii regimentelor maghiare aflate în Ungaria. Acest jurământ era recunoscut valabil și de mulți ofițeri, care nu aveau originea maghiară.

Ernst POELT Ritter von POELTENBERG, de origine austriacă, generalul martir

honved de mai târziu, atunci căpitan cesaro-crăiesc al regimentului de husari „țarul Alexandru al IV-lea”, în octombrie 1848 a vrut să se retragă, dar la avertizarea lui László CSÁNYI, comisar plenipotențial al armatei de pe Dunărea de Sus, vizavi de obligațiile asumate odată cu jurământul depus, de a apăra țara, a recunoscut că lupta de apărare este dreaptă, fiind provocată de politica curții vieneze, și a rămas fidel jurământului său militar, servind cu onoare până la capitularea de la Világos (Șiria).¹² Putea să decidă și altfel. Atunci încă toți cei care au vrut, s-au putut retrage liber, iar el nu a avut nici măcar probleme existențiale, având moșii însemnate în Galiția.¹³

Erau între germani și unii, care s-au alăturat războiului de independență ca luptători pentru transformarea burgheză și pentru drepturile democratice, la nivel european, de la început. Austriacul Ludwig HAUKE s-a luptat pentru transformarea burgheză, împotriva absolutismului lui METERNICH deja înainte de 1848, ca publicist, în revista vieneză *Constitution*. A participat la revoluția vieneză din martie, iar în insurecția vieneză din octombrie a luptat ca maior al lui Elite Corps. A venit să lupte pentru libertate în Ungaria în decembrie 1848, pe căi aventuroase, devenind locotenent-colonel în statul major al armatei lui BEM. După depunerea armelor a ajuns în captivitate și la 19 februarie 1850 a fost executat și el la Arad, de austrieci.¹⁴

Aceeași soartă a avut și maiorul de origine tiroleză SÖLL, care a participat de asemenea la revoluția vieneză, iar după înfrângerea acesteia a organizat un batalion de vânători din germani și austrieci în sprijinul războiului ungar de independență. A căzut prizonier la începutul lui 1849, fiind executat din ordinul lui WINDISCHGRÄTZ.¹⁵

Germanii originari din imperiu (din statele germane), în număr de 14, în parte au intrat în serviciu militar ungar tot ca ofițeri cesaro-crăiești, altă parte însă au fost moșieri ungari naturalizați.

Alexander Graf BUTTLER, Karl Graf LEININGEN-WESTERBURG, Albrecht Baron LEUTSCH sau Emil Freiherr von ÜCHTRITZ erau originari din diferite state germane, însă în

1848 aveau moșii în Ungaria – în general pe bază de căsătorie – și datorită intereselor economice, a relațiilor de familie și de rudenie cu nobilimea ungară au devenit adepți ai politicii de reformă deja înainte de 1848.

Acești ofițeri germani au privit totodată lupta ungară drept aliat firesc al ideii unității germane. LEININGEN scrie soției sale deja la 20 octombrie 1848, când era încă căpitan, că:

„Nici nu-ți poți închipui ce entuziasm și în același timp ce calm domnește aici (în tabără). Sunt încredințat că oricâtă armată ar avea, curtea nu va reuși pe aceea cale, pe care pășește acum. Ideile, care acum au putere deplină asupra popoarelor și care nu lasă nemișcate nici inimile soldaților, sunt alături de noi... În porțile Vienei se decide și soarta Germaniei mele dragi, și fericirea mea e de o mie de ori mai mare, pentru că nu trebuie să lupt împotriva patriei mele, ca mulți alții.”¹⁶

Păreră era împărtășită de-a multora. Colonelul de honvezi amintit deja, ÜCHTRITZ mărturisește în fața curții marțiale de la Arad că a devenit ofițer de honvezi pentru că moșiile de la Marcaltő ale soției sale au fost prădate de militarii lui Jellačić, dar mărturia reflectă adevărul numai în parte. Între probele de înculpate figurează și scrisoarea adresată fratelui său, ofițer al armatei cesaro-crăiești, în care vizavi de evenimentele din Ungaria califică dinastia HABSBURG drept una care și-a încălcat jurământul, și totodată dușmanul principal al unificării Germaniei.¹⁷

La acești ofițeri aversiunea față de HABSBURGI nu a constituit nici pe departe radicalism politic, ba chiar se situeau în tabără opusă cu KOSSUTH, „literarul”,¹⁸ iar după proclamarea independenței – așa cum este dovedit și de scrisorile lor personale – au aparținut în general de partida roialistă moderată din armată.¹⁹

Desigur, se găseau și burghezi-radicali. De exemplu, Peter GIRON, care în primăvara anului 1848 a participat mai întâi la revoluția renană, apoi la cea vieneză, luptând în continuare împotriva trupelor imperiale ca organizator și comandant al legiunii germane. A ajuns și el în captivitate la Șiria, fiind executat la 20 octombrie la Pesta.²⁰

Dintre germanii din imperiu (Germania) la honvezi numeroși au avansat la grade superioare: LEININGEN și POELTENBERG au devenit generali, comandanți ai corpurilor de armată III, respectiv VII, colonelul Josef BERGMANN, Josef WEISSL și ÜCHTRITZ au fost comandanți de divizie, maiorul BUTTLER și Josef FOCKNER au fost comandanți de brigadă, Albert FRANZ a condus casieria militară principală, locotenent-colonelul Franz HEINRICH a fost directorul fortificărilor de la Komárom, colonelul Josef KOHLMAN (KOLLMANN) șeful de stat major al armatei de Sud, locotenent-colonelul Karl JUNGWIRTH comandantul regimentului de artilerie din fortăreața Komárom, iar locotenent-colonelul Josef PETZELT comandant al academiei militare Ludovika.

2. Polonezii și italienii

Generalii și ofițerii superiori de origine poloneză (35 de persoane) au reprezentat 4,2 la sută din total. Se împart în două categorii: cei care au intrat în serviciu militar ungar din cel cesaro-crăiesc, și emigranții militari ai insurecției poloneze din 1830/31.

Dintre primii sunt mai cunoscuți prințul Mieczysław WORONIECKI și contele Władisław PONIŃSKI, comandanți ai regimentului de ulani al legiunii poloneze de mai târziu, maiorul Piotr PODOSKI, comandant de brigadă și apoi comandant de divizie provizoriu al corpului de armată III.

Dintre emigranți BEM și DEMBIŃSKI au devenit comandanți de armată, generalul Józef WYSOCKI comandant corp de armată, colonelii Jerzy BULHARYN și Władisław TCHÓRZNICKI comandanți de divizie.

Ofițerii polonezi erau militari calificați (doisprezece din ei au făcut academie militară superioară, au avut experiență de război, și curajul lor a contribuit în mare măsură la succesele armatei de honvezi. Pe deasupra, firește, erau adepți ai luptei fără împăcare, pentru că vedeau în independența Ungarie zălogul renașterii poloneze.

După origine erau aproape exclusiv nobili, dar care și-au pierdut averea după războiul de independență din 1830/31.

Din punct de vedere al concepției lor social-politice ofițerii polonezi nu erau uniți. DEMBIŃSKI și BULHARYN aparțineau de ari-pa aristocrată a emigrației poloneze, condusă de prințul CZARTORYSKI. Această grupare nu a legat încă ideea eliberării și refacerii unității Poloniei de cea a progresului social, a eliberării iobagilor.²¹ WYSOCKI în schimb era adept al grupării revoluționare democratice, punând în practică ideile acestora și cu ocazia organizării legiunii poloneze din Ungaria.²² BEM s-a rupt deja și el în 1848 de gruparea CZARTORYSKI, gândirea lui radicală, revoluționară s-a manifestat foarte clar, mai ales în politica sa internaționalistă vizavi de naționalitățile din Transilvania. Totuși – mai ales din motive personale – s-a ținut departe și el de stânga revoluționară poloneză.²³

Divergențele politice dintre ofițerii polonezi ai războiului de independență ungare, desigur, au influențat negativ, desigur, raportul dintre diferitele grupări poloneze, dar din punct de vedere maghiar decisive rămân caracteristicile pozitive amintite înainte.

Dintre italienii (6 persoane, 0,7%) trebuie să menționăm în primul rând numele lui Luigi VENTURI.

VENTURI era în 1848 căpitan al regimentului de infanterie cesaro-crăiesc 16, ZANINI, servind în Ungaria, și cele opt companii ale regimentului recrutat în Italia de Nord a trecut în octombrie 1848 de partea ungară mai ales datorită lui. Când la 27 februarie 1849, în bătălia de la Kápolna a căzut prizonier, era deja maior, comandant de brigadă. A fost condamnat la moarte, apoi la 20 de ani de muncă silnică.²⁴

Militarii italieni, care au luptat în Ungaria, au provenit mai ales din regimentul amintit, 16, din cel de infanterie 23, CECCOPIERRI, respectiv dintr-o companie a regimentului de cavalerie ușoară 7, KRESS, trecută de partea ungară în Transilvania, și din prizonieri de război, care s-au înrolat voluntar. Până la urmă a fost organizați în legiune în vara anului 1849, de către Alessandro MINTI, trimis în Ungaria de guvernul piemontan.²⁵

Au fost de asemenea de origine italiană locotenent-colonelul Cesare GALVAGNI, ultimul comandant al regimentului de husari 2, HANNOVER, rănit de două ori, și maiorul Giuseppe MERLO, la început șef de stat major al corpului de armată IV, iar după misiunea colonelului MONTI comandant al legiunii italiene. Înainte de războiul de independență toți cei amintiți au fost ofițeri cesaro-craiești.

3. Sârbii, croații și cei de altă naționalitate

În afară de germani, dintre naționalitățile din Ungaria numai sârbii și croații au făcut parte în număr mai însemnat din conducerea armatei de honvezi. Între generali se găseau doi, iar între ofițerii superiori 29, în total 3,6%.

Despre János DAMJANICH se cunoaște că în aprilie 1848 a avut un conflict cu comandantul său de divizie, călăul sângeros de mai târziu, HAYNAU, citind revista Pesti Hírlap.²⁶ DAMJANICH era atunci căpitan al regimentului de infanterie 61. Mai târziu a dovedit cu fapte: nu numai că a citit cu regularitate presa angajată lângă politica de reformă, dar a și fost pe deplin de acord cu transformările produse în țară.

Corpul de armată III, comandat de generalul de mare veste, era cel mai important loc de întâlnire al ofițerilor de origine sârbă și croată. Aici a servit între alții Károly KNEZICH (KNEZIC), general și el la sfârșitul războiului, János BOBICH (mai târziu colonel, comandant de divizie în corpul de armată I), locotenent-colonelul Sándor DESZPUTH, maiorul Károly KRIVACIC etc. Acești ofițeri au provenit aproape toți din familii de ofițeri grăniceri fără avere – în parte nobili militari – și, păstrând tradiția, au devenit și ei ofițeri cesaro-craiești.

Erau de aceeași origine, dar erau uniți și în spirit. Erau adepți ai aceleiași idei ca și comandantul lor: „Cel care s-a născut în Ungaria, este cetățean ungar, și este obligat să-și vadă în Ungaria propria patrie și să-i apere drepturile legitime.”²⁷

Acești ofițeri nu erau trădători ai naționalității și originii lor (DAMJANICH a susținut cu mândrie până la capăt că el este „rác”), numai că

au acceptat concepția epocii reformei privind „națiunea politică ungară”, au acceptat Ungaria drept țara lor și au recunoscut că dușmanul adevărat al mișcării naționale sârbe și croate este Viena și nu revoluția ungară.

În aceste mișcări naționale această recunoaștere s-a generalizat abia la sfârșitul războiului de independență, și mai ales în urma experiențelor amare din perioada absolutismului ce l-a urmat, dar semnele sale s-au arătat din primele momente ale revoluției și ale războiului. De exemplu, deja concomitent cu atacul lui JELLAČIĆ, în septembrie 1848, croații de la Túrmező (aripa ungarofilă a mișcării naționale croate condusă de JOSIPOVIĆ) au trimis o unitate mai mică în sprijinul maghiarilor.²⁸

Maiorul RAIĆ, care s-a născut sârb, s-a gândit la fel ca JOSIPOVIĆ. În vara anului 1848, fiind atunci locotenent colonel în batalionul de bărci („sajkás”), duce în Viena revendicările grănicerilor sârbi din Sud privind desființarea grăniceriei. Nefiind ascultat în Viena, intră în contact din proprie inițiativă cu KOSSUTH, devenind în urma întâlnirii adeptul încredințat al comunității de soartă sârbo-maghiare, și ducând mai multe tratative cu democrații din mișcarea națională sârbă – de exemplu STRATIMIROVIĆ – în vederea împăcării.²⁹

Alături de croați și sârbi războiul de independență a avut și ofițeri superiori cehi (maiorii VILLANI și FREUNDENREICH, comandantul de artilerie al corpului de armată V, WEWERA, inginerul militar; moravi ca maiorul PHILLIPOWSKY, comandantul de artilerie al corpului de armată II; francezi ca maiorii PROTHEAUD, fost grenadier al lui Napoleon și PROUVY, care a servit la husarii Mátyás; ba și britanici, greci, ca generalul neînfricat GUYON și maiorul GYRA.

4. Dinastii de militari

Alături de națiunile enumerate trebuie să discutăm și o categorie aparte, specifică monarhiei habsburgice: grupul „dinastiilor de militari”. La mijlocul sec. al XVIII-lea în armata și în administrația imperiului multinațional habsburgic a început să apară o pătură specifică, care

datorită ocupației moștenite din tată în fiu, a principiilor însușite în școală, a limbii de predare germană, respectiv a căsătoriilor mixte din punct de vedere etnic, în câteva generații și-a pierdut naționalitatea.

În cadrul armatei acest proces a dat naștere la dinastii de militari, ai căror membri nu se atașau de un pământ natal sau vreo națiune, ci patria lor era imperiul, fiind legați existențial și cu sentimentele exclusiv de dinastia habsburgică.

Acest proces a durat de fapt până în 1918, prăbușirea Monarhiei, dar efectele sale s-au resimțit până și în elita militară a Ungariei lui HORTHY.

În 1848 se cunosc deja numeroase asemenea familii, între care și unele cu numele maghiar. Probabil că au fost de origine maghiară între altele familiile WARADY von THATENBERG din Cehia, PAPP von KLAUSENTHAL și cea BENEDEK.

Un reprezentant tipic al categoriei, Johann MESCHÉDE, maior honved în războiul de independență, a depus următoarea mărturie în fața curții marțiale de la Pesta: „M-am născut la Praga, în Cehia, tatăl meu a fost ofițer. Nu am patrie, căminul meu e regimentul de infanterie 48, unde tata a servit 24 de ani, și unde am fost și eu educat de la început...”³⁰ Acest ofițer îmbătrânit în serviciu era atașat numai de regimentul său și nu l-a părăsit nici atunci, când acela, fiind recrutat din maghiari de Dincolo de Dunăre, în octombrie 1848 a trecut de partea armatei de honvezi.

Principala caracteristică a „dinastiilor militare” era „atașamentul față de profesie”. Acești militari profesioniști au vrut să lupte, să-și pună în aplicare cunoștințele militare, și în multe cazuri numai ocazia le-a fost importantă și mai puțin scopul. Așa a devenit de exemplu maior honved și comandant al batalionului de geniu Alfons CALZADA (cu tatăl colonel cesaro-crăiesc, având originea spaniolă și născut la Bruxelles), nu pentru că i-ar fi fost important ideologia războiului de independență, ci pentru că aici a găsit posibilitate să-și fructifice cunoștințele dobândite în școala de genști din Tula.³¹

Din astfel de dinastii a provenit între alții și colonelul Maximilian Freiherr von STEIN, șeful statului major din Ministerul de Război, apoi comandant de divizie în Transilvania, colonelul Ferdinand QUERLONDE du HAMMEL, probabil de origine franceză, spre sfârșit comandant al corpului de armată de rezervă de la Arad, sau colonelul Mór PSOTTA, născut la Bazin (comitatul Pozsony), probabil de origine moravă, comandant de artilerie al armatei de pe Dunărea de Sus.

Căpitani

Căpitani nemaghiari au fost mai ales germani și austrieci, polonezi, în parte sârbi și croați.

Majoritatea germanilor (235 de persoane, 11,2%) proveneau din naționalitatea germană din Ungaria, și erau de origine burgheză. Germanii din străinătate, respectiv austriecii erau în mare parte foști participanți ai revoluțiilor înfrânte din Germania și de la Viena, fugiți în Ungaria – intelectuali, studenți, meseriași, subofițeri cesaro-crăiești –, partea cealaltă fiind soldați și ofițeri trecuți de partea ungară odată cu regimentele maghiare.

Căpitani polonezi (74 de persoane, 3,5%) au intrat în serviciu două treimi în legiunea poloneză, iar ceilalți în unitățile de honvezi, mai ales la arma îndrăgită și de ei, la husari, respectiv în statul major al diferitelor unități superioare. După origine, majoritatea proveneau dintr-o pătură mică nobiliară-intelectuală, varianta poloneză a jumimii de jurați maghiari. În mai mică parte erau foști ofițeri ai insurecției poloneze din 1830/31, în general nobili de asemenea.

Cei 32 de căpitani honvezi (1,5%) de origine sârbă și croată au provenit în marea lor parte din familii de grâniceri, și au ajuns în armata de honvezi din armata cesaro-crăiască, unde înainte erau cadeți sau locotenenți.

Majoritatea italienilor (18 de persoane, 0,9%) au fost în general foști subofițeri și cadeți ai unităților regulate italiene, trecute de partea ungară. Subofițerii – CAPRIN, COSTA, MARRANGONI, MILANI, SPEGAZINI, ZILLIO – par a fi avut origine burgheză (lăcătuș, fierar, mu-

zicant), cadeții – BURLINA, MASSONERI, de PAOLI – proveneau din mica nobilime. Mai erau și câțiva foști ofițeri cesaro-crăiești de origine italiană, deveniți ulterior căpitani, de exemplu contele Luigi MARTINENGO, căpitanul viteaz al husarilor Ferdinand.

Pe unii căpitani honvezi nemaghiari trebuie să-i evidențiem și în mod deosebit. Faima polonezului cu nume francez d'ABANCOURT s-a răspândit deja în vara anului 1848, fiind unul din apărătorii eroi ai localității Bela Crkva – el a fost executat mai târziu din ordinul lui HAYNAU. Cei trei polonezi DZWONKOWSKI erau frați: Edward, maiorul honved și Władisław, căpitanul de husari, căzut eroic pentru libertatea Ungariei, respectiv unchiul lor – Józef, căpitan în statul major al lui BEM. Wictor KROBICKI a căzut eroic în bătălia de la Timișoara, în fruntea călăreților săi fustași. Kazimierz RULIKOWSKI a plătit cu viața pentru trecerea lui de partea ungară din armata de intervenție țaristă – unul din cele mai mari cimitire din Oradea îi poartă numele. Aleksander WIMPELLER, locotenentul cesaro-crăiesc și-a riscat și el viața trecând în armata revoluționară, pentru a lupta pentru libertatea comună poloneză-ungară. Zygmunt JORDAN, fratele maiorului honved Władisław JORDAN, a fost decorat cu clasa a 3-a a ordinului militar pentru vitejia lui în bătălia de la Szőreg, unde a fost grav rănit. Józef JAGMINT este eroul bătăliei de la Hatvan (2 apr. 1849), iar Teofil ŁAPINSKI, excelentul comandant de baterie al corpului de armată I, a reușit să ajungă după capitularea de la Șiria la Komárom, pentru a continua lupta.

Dintre sârbi și croați trebuie să-l amintim în mod deosebit pe căpitanul croat PAVLECOVIĆ, îndrăzneț chiar peste măsură, care la începutul lui octombrie 1848 cu cei 30 de oameni ai săi din punctul de cazarmament de la Sopron a ieșit în fața oștii lui JELLAČIĆ, în retragere către Viena, pentru a le tăia calea.

Locotenentul major ERGOTTIĆ a devenit ofițer honved din principiu, pentru frățietatea maghiaro-croată și recunoscând dreptatea ungarilor, făcând propagandă în acest sens între mi-

litarii croați ai regimentului de la Bród. Croatul Károly SPÁNYIK a trecut cu prima ocazie de partea ungară, odată cu militarii croați de la Túrmező, încorporați silit în oastea lui JELLAČIĆ, iar mai târziu, în calitate de căpitan al unei unități de gherilă a organizat mai multe ambuscade reușite împotriva imperialilor. Trebuie să-l amintim și pe căpitanul DOMIN, care a luptat la honvezi împreună cu fratele său, medicul șef al unui batalion de honvezi.

Aventurile din revoluție și cele de război ale plutonierului italian MASSONERI ar merita un mic roman. MASSONERI primește ordin să împrăștie cu batalionul lui demonstrația juraților din 10 mai 1848, de la Buda, din piața Sf. Gheorghe, dar el explică camarazilor săi că poporul maghiar luptă pentru libertate, și nu e voie să tragi asupra lor, și timp ce unitatea de grenadierii maghiari, instrument orb al puterii, îi atacă cu baioneta pe demonstranți, el deschide un cordon cu oamenii săi, pentru a da posibilitate celor atacați să se salveze. În octombrie convinge 200 de militari italieni să treacă sub comanda lui de partea honvezilor. Aceștia vor cădea prizonieri apărând fortăreața Lipótvár, dar MASSONERI fuge din Moravia și își termină cariera militară în războiul de independență ca și căpitan al legiunii italiene.

Ne se poate nega că în afara germanilor între căpitani găsim de fapt puțini proveniți din rândurile naționalităților din Ungaria. Totuși, au fost. Să-l amintim pe românul Ion ISECZESKUL, viteazul căpitan al batalionului de grenadierii al lui GÖRGEI, pe János POPESZKO (POPESCU), căpitan în statul major al lui BEM, căzut eroic, pe Traian LOGA, care a devenit aghiotant de brigadă al corpului de armată al lui GUYON.

Dar l-am putea menționa și pe István DUNYOV, născut la Vinga, de origine bulgară, aghiotantul viteaz rănit de mai multe ori al comandantului de corp de armată László GÁL, și care mai târziu a devenit unul din eroii Risorgimento-ului italian, sau pe căpitanul de gherilă slovac VRCHOVINA.

Zece căpitani ai armatei de honvezi, născuți evrei și-au păstrat și confesiunea. Se știe că

evreii au dat un sprijin financiar însemnat războiului de independență, așteptând pe drept emanciparea lor de la revoluția burgheză – au și fost aspru pedepsiți pentru acest lucru, plătind după înfrângere aceleași sume drept despăgubire de război, de data aceasta în casieria armatei imperiale. Mulți au făcut și serviciu de spionaj pentru honvezi. Dintre căpitani evrei îl amintim pe orădeanul Lajos CSATÁRY (GRÓSZ), care a ajuns căpitan din student la medicină, în luptele din Transilvania. După război a reușit să-și termine studiile, ajungând profesor universitar și medic principal la Căile Ferate de Stat Maghiare (MÁV). A devenit căpitan și Gyula HOLLÄNDER – fiul maiorului honved, Lajos, care și-a început cariera între „șepcile roșii” ale batalionului de honvezi 9. Dénes Dániel REINFELD a fost căpitanul și comandantul provizoriu al batalionului de honvezi 126 format din legiunea germană – mai târziu a devenit garibaldist și maior al legiunii maghiare din Italia.

Apar în mare număr și de această dată și cei proveniți din dinastiile de militari. Frații FACKH, Gedő și Oszkár s-au născut din căsătoria lui József FACKH (născut la rândul lui în Petrovaradin), colonel de husari imperial, în 1848 general honved, și a austriacei Amalia POELTENBERG, sora generalului honved martir cu același nume. Familia FACKH era germană după origine, iar copiii s-au născut în Galiția, însă au avut sentimente naționale maghiare, luptând cu onoare la husari, evidențiindu-se în războiul de independență în grad de căpitan. Căpitanul DESSULMONSTIER era unul din căpitani bine pregătiți ai statului major al corpului de armată III, avea tatăl ofițer imperial de origine franceză, și și-a făcut studiile în școala de geniu de la Tuln, dar impresiile cele mai adânci i-a lăsat se pare locul de naștere și al copilăriei, „maghiar” – Pécs. Cel puțin așa s-ar explica cel mai ușor, de ce a trecut locotenentul imperial în aprilie 1849 de partea ungară. Eduard WARADY von THEINBERG s-a născut la Praga și în 1848 era sublocotenent al regimentului de infanterie 34, nu știa deloc limba maghiară, dar poate își amintea încă de tradiția familiei, conform căreia

bunicul său se numea încă VÁRADY, și a venit din Ungaria. Poate acest lucru l-a decis, dar poate altul, de ce nu a ales compania celorlalți ofițeri, întorși de partea imperială, ci pe cea a soldaților maghiari și slovaci din regiment, care au devenit honvezi. Oricum a fost, a luptat cu vitejie, și când la asediul Budei a fost decorat cu mica coroană a clasei a 3-a a ordinului militar, era deja căpitan.

După războiul de independență, căpitani armatei revoluționare ungare au avut soartă asemănătoare cu camarazii lor de grad superior – vom evidenția numele numai în cazul câtorva căpitani proveniți din rândul celor nemaghiari. 16%, 364 de căpitani au ajuns în fața curții marțiale. Șapte au fost executați, între care și d'ABANCOURT, Károly HRUBY și RULIKOWSKI. 245 au fost judecați la temniță între un an și 20 de ani, unii fiind eliberați abia în 1858–1859. 226 au fost înrolați cu certitudine ca soldați în armata imperială, dar numărul lor trebuia să fi fost mult mai mare. Dintre cei care au emigrat, DUNYOV a devenit eroul bătăliei de la Voltorno, în 1860, în armata italiană; contele Artur SEHERR-TOSS a intrat în legiunea lui KLAPKA, din Prusia; Georg AMSBERG a devenit general, iar contele Ede WRATISLAV colonel în războiul civil american, de partea celor din Nord, luptând pentru abolirea sclaviei. Mulți, care au rămas sau s-au întors după Compromis, au izbutit și atunci, Sándor VAKACZEK (BACCARČICH) de exemplu ajungând general, alții reușind în cariera civilă: Frigyes WÄCHTER devenind chiar comite sășesc.

Istoria Ungariei de după Compromis și până la primul război mondial, sângerosul sfârșit de epocă european, cu toate succesele și greșelile ei, se leagă de generația lor și de a cea a copiilor și nepoților lor.

(Trad. de Gh. POPOVICI)

Note

1. Pentru traducere s-au ales pasaje și subcapitole din volumele BONA, Gábor, **Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban, 1848–49**, ZRINYI Katonai kiadó, Budapest, 1987 (ed. a II-a), p. 63–68, 78–87; KOSSUTH Lajos kapitányai, ZRINYI Katonai kiadó, Budapest, 1988, p. 53–56, 58–59, 61–67; Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban, vol. I, 1998, p. 8–11).
2. CHERESTEȘIU, Victor, **Törökvészek az erdélyi összefogásra az 1848–49-es forradalom idején**, in: 1848 – Arcok – eszmék – tettek, Kriterion, București, 1974, p. 185.
3. CSUTAK, Kálmán, **Aradi fogságom alatt írt iratok az 1848–49. évi szabadságharc különösen az Erdély havasai ellen vezetett hadjáratról**, Pest, 1868, p. 10 și 65.
4. KOSSUTH Lajos **Összes Munkái** (în cont.: KLÖM). Vol. XIII, KOSSUTH Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány éln. Partea 1, Bp., 1952, p. 370, 399, 555, 604 și 765.
5. Victor CHERESTEȘIU atrage atenția asupra majorității românești în cazul a încă patru batalioane: 27, 49, 58, 73. O.c. 191.
6. HOFFMANN, Arnold, **Az 1848–49-i vörössapkás 9-ik honvédszázalaj története**, Kassa, 1906, p. 12, 25–26 și 35.
7. În regimentele de infanterie cesaro-crăești 2, 33 și 60, respectiv în cele de husari 3, 8 și 10 era însemnat numărul slovacilor, în regimentul de infanterie 37 cel al românilor bihoreni și sátmáreni, în regimentul 39 cel al rutenilor și românilor din Maramureș, dar și germanii, sárbi, adică aproape toate naționalitățile Ungariei erau prezente în regimentele, care au trecut de partea revoluției ungare (FÁLYI, Béla, Cs. és k. haderő a szabadságharc előtt. Honvéd, 1948. 2–3, p. 28–29). Militarii din batalioanele trecute de partea ungară ale regimentelor de infanterie 16 și 23 erau italieni, cei ai regimentului de artilerie 5, BELVARDO, cehi, moravi și germani.
8. S-au întors în Ungaria, uneori cu prețul unor lupte, 8 companii ale regimentul de husari 8, KOBURG din Galiția, 4 companii ale regimentului de husari 10, WILHELM din Bucovina (altele 4 erau deja acasă), 3 companii ale regimentului de husari 12, Nador din Cehia (RÉDVAY, István, Húszáraink hazatérése 1848–49-ben, Bp., 1941).
9. NAGY, Sándor, **Háromszék önvédelmi harca 1848–1849**, Kolozs-vár, 1896. BEM tábornok 1849. május 22-én kelt napiparancsa.
10. TIRTS, Rezső, **1848–49-iki élményeim**, Késmárk, 1903.
11. **Militär-Schematismus für die K. K. Heer und Flotte 1848**, Wien, 1847.
12. KLÖM, I.c., p. 242, 471–472, 481.
13. După datele personale anexate procesului lui POELTENBERG de la curtea marțială: „...in Galizien hat mehrere Realitäten...” (Hadtörténeti Intézet Levéltára – Arhivele Institutului de Istorie Militară de la Budapesta, în cont.: HL, Aradi hadb. 113/24).
14. HL, Aradi hadb. 113/9. Procesul locotenent-colonelului HAUK.
15. Történelmi Lapok 1893. nr. 19.
16. MARCZALI, Henrik, **Gróf LEININGEN-WESTERBURG Károly honvéd tábornok levelei és naplója 1848–49**, Bp., 1900, p. 30–31.
17. HL, Aradi hadb. 113/3, 2/239d. Procesul colonelului ÜCHTRITZ.
18. Referitor la relația lui ÜCHTRITZ cu GÖRGEI, respectiv cu KOSSUTH: V. WALDAPFEL Eszter, **A forradalom és szabadságharc levelestára**, Bp., 1954, Vol. II, p. 428, vol. IV, p. 276–281. Referitor la părea rea lui LEININGEN: MARCZALI, o.c., p. 125.
19. Idem.
20. HL, Pesti hadb. 5. cs. 1849–2/217. Procesul lui Peter GIRON.
21. KOVÁCS, Endre, BEM József. Bp., 1954, p. 214–217.
22. Regruparea și unificarea în legiune a diferitelor unități militare poloneze s-a făcut în mai 1849. Comandant a fost numit József WYSOCKI, avansat la gradul de general honved, și care a organizat legiunea în spirit republican democratic, ofițerii fiind aleși în parte de soldați, și astfel putând ajunge ofițeri și cei neavând origine nobiliară.
23. KOVÁCS, Endre, o.c., p. 214–217 și 274–280.
24. HL, Pesti hadb. 13. cs. 1849–1/39. Procesul lui Luigi VENTURINI.

25. BERKÓ, István, **Az 1848/49. évi magyar szabadságharc olasz légiója**, Bp., 1929.
26. Referitor la acest caz: HAMVAY, Ödön, DAMJANICH levelei nejehez. Bp., 1910, p. 33, 35.
27. Idem, p. 11.
28. NOVÁK, Mihály, **Zalavármegye az 1848–49. évi szabadságharcban**, Zalaegerszeg, 1906, p. 36.
29. HL, Pesti hadb. 41. cs. 1851–1/42. Procesul maiorului RAIĆ.
30. HL, Pesti hadb. 14. cs. 1850–1/93. Procesul lui Johann MESCHÉDE.
31. HL, Aradi hadb. 113/1, 2/3720. – Memoriile lui Ernő GALSAI KOVÁCH. Vol. IV, Bibl. Nat. SZÉCHÉNYI, Secția de manuscrise, FOL. HUNG. 1491.

Az 1848–49-es magyar honvédsereg tisztikarának nemzetiségi összetétele (Kivonat)

Az 1848–49-es magyar függetlenségi háborúban a magyar forradalmi hadsereg tisztikárában közismert, hogy a magyarok mellett jelentős arányban voltak nem magyar tisztek, főleg németek és szlávok (de volt köztük brit tábornok is). A román fordításhoz BONA Gábor monumentális munkájának idetartozó fejezeteiből válogattuk össze a szövegrészeket. **(A ford.)**

The National Constituency of the Officer of the Hungarian Army in the War for Independence from 1848–1849 (Abstract)

It is well-known that in the Hungarian War for Independence the Hungarian Army, beside the Hungarian officers, there were many Germans and Slavs as well. For this Romanian translation we have selected parts of texts referring to these aspects from Gábor BONA's monumental work.

Figura 1 Statuia Libertății de la Arad (György ZALA, 1890) și obeliscul ridicat în locul martiriului celor 13 generali (După calendarul Editurii CHARTA, anul 1999; fotomontaj de Tamás KISGYÖRGY și Sándor NAGY)

